

EKKLESIA AMSTERDAM zondag 17 oktober 2021

Geen koning onze God

Alex van Heusden

David: gevierde jongen, slimme strateeg (hoe hij Goliath versloeg, de Filistijnse ervvijand), begaafd muzikant (bracht met zijn getokkel koning Saul tot rust), idool van vrouwen. Het is een jongensboek, de opmars van David naar het centrum van de macht. De vijanden van Israël legt hij een voor een aan banden. Dertig jaar oud wordt hij in Hebron tot koning gezalfd over het volk van twaalf stammen. Hij verovert Jeruzalem op de Jebusieten en noemt haar 'Stad van David'. Hij brengt de Kist van het Verbond, met daarin de Tien Woorden, op twee stenen tafels geschreven, over naar Jeruzalem, de nieuwe hoofdstad. Een succesverhaal, die jonge David, leuke, volkse koning, doet het goed in de opiniepeilingen.

In zijn boek *In den beginne* belicht de Israëlische schrijver Meir Shalev een andere kant van David. Hij schrijft: 'Er is in de hele Hebreeuwse bijbel geen tweede te vinden die zo vaak wordt genoemd naast een vorm van het werkwoord *ahav* ('liefhebben', 'beminnen'). Bij nader inzien gaat het echter niet alleen om het aantal keren dat er sprake is van liefde, maar ook - en vooral - om de richting ervan. David is altijd het lijdend voorwerp dat wordt liefgehad, en nooit het onderwerp dat liefheeft. In geen enkel geval is er sprake van liefde van David voor een ander. Iedereen houdt dus van hem, hij houdt van niemand.'¹

Maar hoe zit het dan met Jonatan, zoon van koning Saul en boezemvriend van David? Een vriendschap die homo-erotische trekken zou hebben. Na de dood van Saul en Jonatan tijdens de slag op de Gilboa heft David een klaaglied aan voor de gevallen helden. En zo bezingt hij Jonatan: 'Wonderlijk was mij jouw liefde, meer dan die van vrouwen' (2 Samuel 1:26). Het gaat hier om de liefde van Jonatan voor David, niet om de liefde van David voor Jonatan. 'Jouw liefde' zegt David, niet eens 'onze liefde'.

Wij hoorden een verhaal van overspel en de gevolgen daarvan. Typisch geval #metoo, zeker bij eerste lezing. David speelt geen fraaie rol, en dat is nog zacht uitgedrukt, want niet alleen maakt hij zich meester van andermans vrouw, naast overspel pleegt hij moord. Dat laatste doet hij niet eigenhandig, dat doen machthebbers zelden of nooit, moord wordt in de regel gedelegeerd. David stuurt anderen om uit te voeren wat hij heeft beschikt. Dat kan een koning, mensen sturen. Het werkwoord 'sturen' komt in dit verhaal liefst twaalf keer voor. Dit verhaal van overspel en moord is geen morele parabel, maar vertelt hoe het toegaat in de politieke realiteit. Als je een koning hebt, kun je zulke dingen verwachten - zo luidt de les van dit verhaal.

Het is voorjaar, de tijd dat de koningen uittrekken om oorlog te voeren. Zo niet David. Hij zit in zijn huis in Jeruzalem, de strijd tegen Ammon laat hij over aan generaal Joab en diens manschappen. David zit, hij is een gevestigd man, die bovendien beschikt over gevaarlijk veel vrije tijd.

Het is tegen de avond als David opstaat van zijn rustbed. Omdat een siësta gewoonlijk begint na het middaguur, is David wel heel lang in bed gebleven. Over vrije tijd gesproken. Zijn huis staat in de bovenstad. Vanaf het dak van zijn huis kijkt David op de benedenstad en daar ziet hij een badende vrouw. Iemand uit zijn huis meent te weten dat die vrouw Batsjeva heet - de

¹ Meir Shalev, *In den beginne. Eerste keren in de Bijbel*, Ambo, Amsterdam 2011, p. 169-170.

enige keer in het verhaal dat haar naam genoemd wordt. Zij is dochter van Eliam en de vrouw van Uria. David kent beide mannen, want zij maken deel uit van zijn elitetroepen onder Joab. Uria is een Chittiet, dus van buitenlandse herkomst. En hier komt de ironie om de hoek kijken: een man uit het buitenland wordt opgevoerd als de perfecte strijder voor Israël, terwijl de koning van Israël hem verraadt en doet sneuvelen.

David laat de vrouw komen. Weigeren kan zij niet, hij is de koning. Misschien was zij net zo idolaat van hem als veel andere vrouwen, heeft zij ook nog gejubeld na Davids overwinning op Goliat: 'Saul heeft zijn duizenden verslagen, maar David zijn tienduizenden' (1 Samuel 18:7). Misschien ziet zij in een vrijage met de koning een mogelijkheid om haar leven te veraangenamen. Invloed, macht zelfs - zulke woorden spoken door haar hoofd. Dat is niet zomaar een fantasie van mij, lees hoe het verhaal verteld wordt:

David stuurde boden om haar te halen
en zij kwam tot hem
en hij lag bij haar.

Let op de wisseling van onderwerp. 'David stuurde...' - 'zij kwam tot hem.' Normale bijbelse verteltrant zou zijn: 'David stuurde... en hij kwam tot haar', versta: 'hij kwam in haar.' Ze is dus niet onwillig, de vrouw van Uria.

En dan die zin, die een tussenzin lijkt: 'Zij had zich gereinigd van haar onreinheid.' Daarom was ze gaan baden. Een vrouw is onrein als zij menstrueert. Dan mag haar man haar niet benaderen, want aanraking met bloed maakt onrein. Er kan er dus maar een zijn die haar zwanger heeft gemaakt. En dat is David, de koning, niet Uria, haar man.

Nu wordt het 'triggy'. David kon zich niet bedwingen, en moet de gevolgen daarvan dragen. Uria moet zo snel mogelijk met zijn vrouw het bed in. Dus wordt hij gehaald van het slagveld en ontvangt deze opdracht: 'Daal af naar je huis en baad je voeten.'

Het verhaal begon met een badende vrouw, nu moet haar man baden, het stof van zijn voeten, om klaar te zijn voor het spel met zijn vrouw. Maar hij doet niet wat de koning wil, Uria. Tot vier keer toe staat er dat hij 'niet afdaalde', van de bovenstad naar de benedenstad. Hij gaat wel liggen, maar niet bij zijn vrouw.

Zou hij die nacht, liggend voor de poort van het huis van de koning, van de dienstknechten hebben gehoord dat de koning en zijn vrouw...? Niet onmogelijk, er waren er genoeg op de hoogte - David had immers boden gestuurd om Batsjeva te halen. Stel je voor, Uria weet van het overspel - hoor dan nog eens wat hij zegt tot David:

De Kist en Israël en Juda zitten in hutten
en mijn heer Joab en de dienstknechten van mijn heer
zijn gelegerd in het open veld.
En ik, zou ik dan in mijn huis komen
om te eten en te drinken
en bij mijn vrouw te liggen?
Zowaar jij leeft en jouw ziel leeft -
als ik dat zou doen!

Uria zegt precies waar David op uit was, maar zelf niet zei: dat hij bij zijn vrouw zou gaan liggen. Maar Uriah, de onkreukbare, voelt daar niets voor, want de Kist - die met de Tien Woorden - en Israël en Juda 'zitten in hutten' - zou hij dan?

Stel: Uriah weet *niet* van het overspel, dan is hij het instrument van dramatische ironie. De verraderlijke koning probeert zijn trouwe soldaat zodanig te manipuleren dat die de sporen van het overspel gaat uitwissen. Maar weet Uriah *wel* van de seks tussen zijn vrouw en de koning, dan speelt hij een gevaarlijk spel door van alles te suggereren en zo hete kolen op Davids hoofd te laden, intussen het risico lopend dat met de dood te zullen bekopen.

David slaagt niet in zijn opzet. Ook Uriah donken voeren, leidt niet tot het gewenste resultaat. Dus moet Uriah dood. David overtreedt niet een, maar twee van de Tien Woorden. Er wordt een brief gestuurd waarin over het lot van Uriah wordt beslist, en het beoogde slachtoffer is ook de postbode. David gokt erop dat Uriah de brief niet zal openen.

Uit de inhoud van de brief kun je aflezen dat David ver weg is geraakt van de realiteit. Als je Uriah vooraan opstelt en Joab trekt zich terug, dan weet iedereen dat er opzet in het spel is: Uriah moest dood. Daarom doet Joab het anders dan David voorstelt. Uriah is omringd door andere soldaten en sneuvelt niet in zijn eentje bij de uitval tegen Joab. Goed bedacht door de generaal, maar de prijs is hoog: David wilde enkel de dood van Uriah, nu zijn er vele mensenlevens verloren gegaan. Hoe David daarop reageert? 'Het zwaard verslindt nu eens deze, dan weer die.' Een bekend soldatencliché. Maar al die doden zijn wel het gevolg van één enkele daad van overspel.

De vrouw van Uriah. Zo blijft zij nog bijna een hoofdstuk lang genoemd worden. Als om te onderstrepen welke misdaad David begaan heeft. De vrouw van een ander, daar blijf je vanaf. En een vrouw zonder relatie, die niet wil, daar blijf je ook vanaf. En wat verder nog kunt u zelf invullen. Vooral machtige mannen lijken dat moeilijk te begrijpen. Waarschijnlijk omdat ze machtig zijn. Macht en potentie, die twee raken nogal eens met elkaar verstrengeld. De geschiedenisboeken en de moderne media staan er vol mee.

Hoe het verhaal verder gaat? Na de rouwtijd om haar man, haalt David de vrouw van Uriah in zijn huis. 'Zij werd hem tot vrouw en baarde hem een zoon' (2 Samuël 11:27). Een profeet, Nathan, houdt David een spiegel voor. Hij vertelt hem over een rijke die het oolam steelt van een arme, het enige dat hij bezit. David ontsteekt in woede over deze misdaad: 'Een kind van de dood, de man die dit gedaan heeft.' Dan zegt Nathan hem: 'Jij bent die man' (2 Samuël 12:7). En: 'Het zwaard zal nooit meer wijken van jouw huis' (2 Samuël 12:10).

Het kind wordt ziek. David stopt met eten, hij gaat vasten om zo, vol berouw, in alle ootmoed, genezing af te dwingen. Het helpt niet, het kind sterft. Als David dat hoort, breekt hij het vasten af, wast zich en trekt schone kleren aan. Hij gaat over tot de orde van de dag. Rouwen om het gestorven kind? Vindt hij overbodig. Je kunt je afvragen hoe diep Davids berouw werkelijk reikt. Er staat nog wel deze zin: 'David troostte Batsjeva, zijn vrouw' (2 Samuël 12:24). Zij wordt weer genoemd bij haar naam.

Wij zijn mensen. We zijn vlees en gebeente, vol verlangen dat nogal eens overslaat in begeerte. Daarvan is dit verhaal over David en Batsjeva de parabel. Er gaat weleens iets grondig mis. Soms kan de schade worden gerepareerd, soms lukt dat niet meer. Intussen heerst er een machtige industrie, vooral op het internet, die je wil doen geloven dat het allemaal moet kunnen. Vrijheid blijheid. Het moet kunnen, want er valt geld aan te verdienen,

veel geld. De politiek van de seksualiteit én de economie van de seksualiteit, samen dicteren zij wat mensen verlangen - verlangen moeten. Als was het een ware vervulling van ons bestaan. Het zou ons gelukkig maken.

De Psalm moge ons verlangen sturen. Verlangen naar een nieuwe wereld. Uittocht uit slavenhuizen. Mensen geborgen bij elkaar, naar geest én lichaam. In vrede. Zoals wij gaan zingen:

Vrede de bergen, de dalen
vrede het graan op de akker
schoven gerechtigheid,
brood op de planken der armen.

Zo moge het zijn.